

Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı

Diplomatic Asylum According to International Law and the Assange Case

Doç. Dr. Ahmet Hamdi TOPAL

İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

ABSTRACT

The founder and chief editor of Wikileaks, Julian Paul Assange, made an application for asylum protection from Embassy of Ecuador in London on 19th of June, 2012 and this request was accepted by the Embassy. Assange, whose diplomatic asylum status was strongly objected by the UK government, has not been allowed to leave the country. Now, he lives in the Embassy premises. Diplomatic asylum, having a long historical background, is a controversial subject in international law. In this article, diplomatic asylum, becoming a popular issue again by the Assange case, is going to be handled. In this context, whether a person could be protected through diplomatic asylum by any state while criminal proceedings against him in process, would be discussed, and, if such protection is warranted to that person, the legal applications which could be used by the state that does not allow the person to leave the country and possible legal solutions would be examined.

Key words: Asylum, diplomatic asylum, diplomatic immunities, international law.

GİRİŞ

Avustralya vatandaşı olan Julian Paul Assange, ABD Dışişleri Bakanlığı ile ABD Büyükelçilikleri ve Konsoloslukları arasındaki ayrıntılı yazışmaları içeren gizli belgeleri elde ederek bunları 2010 yılından itibaren kurucusu ve editörü olduğu WikiLeaks internet sitesinde yayınlamaya başlamıştır. Sayıları binlerle ifade edilen bu belgelerin, ABD ile başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere diğer devletler arasındaki ilişkiler hakkında bilgiler içerdiği ifade edilmektedir. Belgelerin sızdırılarak yayınlanması üzerine ABD tarafından başlatılan soruşturma kapsamında yargılanan ABD Ordusunda görevli Er Bradley Manning suçlu bulunmuş

ve 35 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.¹ Öte yandan Assange'ın ABD'ye ait gizli belgeleri sızdırdığı gerekçesiyle mahkûm edilen Bradley Manning'i yönlendirip yönlendirmediği de araştırılmakta olup bu olayda dâhli olduğu tespit edildiği takdirde casusluk suçlamasıyla Assange aleyhine dava açılması söz konusudur.

Aynı dönemde Assange hakkında ırza tecavüz ve cinsel tacizde bulunduğu gerekçesiyle İsveç'te de bir soruşturma başlatılmış ve savcılık tarafından Avrupa Tutuklama Müzekkeresi (*European Arrest Warrant*) çıkarılmıştır.² İsveç makamlarının aksi yöndeki iddialarına mukabil Assange, şahsına yönelik suçlamaların siyasî olduğunu ve hakkında bir karalama kampanyası yürütüldüğünü belirterek bu konudaki masumiyetini ispatlayacağını ve İsveç'e gönderilmesinin Amerika'ya teslim sürecini kolaylaştıracağını iddia etmektedir. Bununla birlikte Assange, 7 Aralık 2010'da hakkındaki iddialarla ilgili olarak ifade vermeye gittiği Londra'daki polis merkezinde İsveç tarafından çıkarılan karar uyarınca tutuklanmış, ancak kısa bir süre sonra 14 Aralık 2010'da çıkarıldığı Mahkeme tarafından kefâletle şartlı tahliye edilmiştir. Ancak 24 Şubat 2011 tarihinde verilen nihâî karar, Assange'ın İsveç'e geri verilmesi şeklinde çıkmıştır. Söz konusu hukukî süreç, Yüksek Mahkemenin 30 Mayıs 2012'de Assange'ın İsveç'e geri verilmesine ilişkin karar aleyhine yaptığı başvuruyu reddetmesiyle neticelenmiştir. Kararda, İsveç'in çıkardığı uluslararası tutuklama kararının uygulanması zorunluğuna dikkat çekildiği görülmektedir. Yüksek Mahkemenin kararına karşı yapılan başvurunun 14 Haziran 2014'te reddedilmesiyle birlikte karar, iç hukuk açısından kesinleşmiştir.³

Karara karşı AİHM'ye başvurma imkânına sahip olan Assange, bu yolu tercih etmemiş ve 19 Haziran 2012'de Ekvator'un Londra Büyükelçiliğine girerek sığınma talebinde bulunmuştur. Ekvator, ırza tecavüz ve cinsel taciz suçlarından dolayı arandığı İsveç'e ve sonrasında da ABD'ye teslim edilmemek için sığınma

- 1) Paul Lewis, *Bradley Manning Given 35-Year Prison Term for Passing Files to WikiLeaks*, 21 August 2013, <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/21/bradley-manning-35-years-prison-wikileaks-sentence> (29.11.2013).
- 2) Karara konu olan Avrupa Tutuklama Müzekkeresi usulü, 13 Haziran 2002'de Sevilla'da toplanan Avrupa Birliği Konseyi tarafından alınan "Avrupa Tutuklama Müzekkeresi ve Üye Devletler Arasında Teslim Usullerine İlişkin Çerçeve Karar"la kabul edilmiştir. Bu düzenleme ile ulaşılmak istenen amaç; üye devletler arasında uygulanan geri verme hukukunun basitleştirilmesi ve karşılıklı güvene ve kararların serbest dolaşımına dayanan bir sistem oluşturmak şeklinde özetlenebilir. Söz konusu kararın ilk maddesinde Avrupa Tutuklama Müzekkeresi; ceza soruşturmasının yürütülmesi, hapis cezasının infazı veya gözaltı kararının yerine getirilmesi amacıyla, talep edilen kişinin tutuklama veya teslimini isteyen ülke tarafından tutuklanması veya teslimiyle ilgili mahkeme kararı şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Ulutaş, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2012, s. 79-87.
- 3) Karar için bkz. http://www.supremecourt.gov.uk/docs/UKSC_2011_0264_Judgment.pdf (11.29.2013).

talebinde bulunan Assange'ın başvurusunu kabul ederek kendisine diplomatik sığınma hakkı tanıdığını açıklamıştır.⁴ Gerekçe olarak Assange'ın geri verilmesi sürecinde uluslararası sözleşmelere riayet edilmeyerek iç hukuk kurallarına öncelik tanınacağını ileri süren Ekvator, ABD'ye teslim edilmesi hâlinde askerî mahkeme önüne çıkarılacak olan Assange'ın âdil bir şekilde yargılanmayacağı, aşağılayıcı ve kötü muameleye tâbi tutulacağını ileri sürmektedir.

Ekvator'un Assange'a diplomatik sığınma hakkı tanınması, Assange açısından sorunu çözmemektedir. Zira Assange'ın ülkeden çıkmasına izin verilmeyeceğini ifade eden İngiliz makamları tarafından yapılan açıklamalarda, Ekvator'un Assange'a diplomatik sığınma hakkı tanınmasına ilişkin kararını tanımadıklarını, Assange elçilik dışına çıkar çıkmaz hakkındaki karar uyarınca tutuklanarak İsveç'e teslim edileceğini belirtmişlerdir.⁵ Buna mukabil Assange, İsveç'e geri verildiği takdirde Wikileaks sebebiyle hakkında soruşturma yürütülmekte olan ABD'ye gönderileceğini ileri sürerek elçilikten ayrılmamakta ısrar etmektedir.

Assange örneğinde de görüldüğü üzere diplomatik ilişkiler kapsamında ülke devletinin (*territorial state*) sahip olduğu egemenlik hakkı ile koruma sağlayan devlete (*protective state*) tanınan diplomatik dokunulmazlık arasında bir çatışma çıkmaktadır. Ülke devleti, suç işlediği iddia edilen şahsın üzerinde egemen yetkilere sahip olduğu ülke topraklarını terk ederek hakkında açılmış bulunan kovuşturmalardan kaçmasına engel olmayı amaçlamaktadır. Buna mukabil koruma sağlayan devlet, diplomatik temsilcilğe tanınan dokunulmazlıkları kullanarak sığınma arayışındaki şahsı koruma altına almakta ve bu şahsın yargılanmasına veya yargılanmak üzere ilgili devlete gönderilmesine engel olmaktadır. Ancak bu durumda sığınma hakkı tanıyan devlet, diğer devletin işlerine belirli bir oranda müdahil olmakta ve taraflar arasında siyasî ve hukukî ihtilaflar doğabilmektedir. Benzer uyuşmazlıkların diplomatik yollarla barışçı şekilde çözüme kavuşturulduğu örneklerle karşılaşmak mümkündür. Nitekim aşağıda da yer verilen Pekin'deki ABD Büyükelçiliğine sığınan Chen Guangcheng örneğinde, Çin her ne kadar bu olaydan ötürü işlerine karıştığı suçlamasında bulunduğu ABD'den özür talep etse de, Guangcheng ve ailesinin yurtdışına çıkarak ABD'ye gitmesine izin vermiştir. Ancak Assange ile ilgili olarak Ekvator ve İngiltere'nin mutabakata vararak sorunu çözüme kavuşturmaları, çalışmanın kaleme alındığı an itibarıyla mümkün olmamıştır.

4) Açıklama için bkz. <http://www.mmrree.gob.ec/eng/2012/como42.asp> (08.10.2013).

5) Assange'ın hakkındaki suçlamalardan dolayı sorgulanmak üzere İsveç tarafından istendiğini ve geri verme kararının Wikileaks'in çalışmalarıyla ilgisi olmadığını söyleyen İngiltere Dışişleri Bakanı William Hague, ülkesinin Assange'a dışarıya güvenli geçiş imkânı tanımayacağını, bunu yapmaları için hukukî bir zorunluluklarının bulunmadığını ifade etmiştir. Açıklama için bkz. <http://www.politics.co.uk/comment-analysis/2012/08/16/william-hague-assange-statement-in-full> (11.29.2013).

I. Genel Olarak Sığınma ve Sığınma Hakkı Kavramı

A. Sığınma Kavramının Tanımı ve Kapsamı

Sığınma arayışındaki şahıs (*asylum seeker*), temel haklarının ihlâl edildiği veya ihlâl tehlikesiyle karşı karşıya olduğu gerekçesiyle kendisini bu tehlike karşısında korumayan veya koruyamayan devlet ülkesinden kaçarak kurtulma çabası içinde olup, ihtiyaç duyduğu bu korumanın başka bir devlet tarafından karşılanmasını amaçlamaktadır. Buna göre sığınma (*asylum*); kişinin tâbiyetinde bulunduğu veya ikâmet ettiği devletin ülkesini maruz kaldığı baskılar ya da kovuşturmalar sebebiyle terk ederek yabancı bir devletin ülkesine, diplomasi temsilciliğine veya konsolosluk binasına, harp gemilerine ya da devlet uçaklarına girmesi ve koruma talebinde bulunması anlamına gelmektedir.⁶ Sığınma talebinin yöneltildiği devletin, diğer bir devletin tâbiyetinde bulunan şahsın geldiği ülkeye ya da bir başka ülkeye geri verilmemesine ve ülkede kalmasına izin vermesi hâlinde sığınma talebi kabul edilmiş olmaktadır.

Söz konusu bilgilerden hareketle sığınma kavramının temel unsurları şu şekilde özetlenebilir. İlk olarak, sığınma arayışındaki şahıs, kabul eden devletin veya gönderen devletin vatandaşı olabileceği gibi Assange örneğinde görüldüğü üzere üçüncü bir devletin vatandaşı da olabilmektedir. Devlet, sığınma arayışı içindeki şahsın bu talebini kendi ülkesinde veya kontrolü altında bulunan diğer bir yerde kabul etmektedir. Bu kabul geçici değil uzun sürelidir, dolayısıyla devlet uzun süreli bir koruma sağlamaktadır. Sığınma hakkı tanıyan devlet, tanıma kararıyla birlikte ilgili şahsın korunmasına yönelik belirli tedbirler almakta ve bu şahsı muhtemel tehlikelere karşı koruma yoluna gitmektedir.⁷ Öte yandan sığınma arayışındaki şahıs, genellikle siyasî suçlu olup (en azından sığınma hakkı tanıyan devlet açısından durum böyledir) hakkında yürütülen kovuşturmadan kurtulmayı amaçlamaktadır. Bu durumda sığınma hakkının, insan hakkı ihlâllerine karşı siyasî suçluları koruduğu söylenebilir. Belirtilmesi gereken diğer bir husus, sığınma devletin münhasıran egemen yetkiye sahip olduğu ülkesi sınırları içinde gerçekleşebileceği gibi, devletin ülkesi dışında da gerçekleşebilmektedir. O hâlde sığınma olgusu, devletin ülkesine sığınma (*territorial asylum*) ve devletin ülkesi dışında gerçekleşen ülke dışı sığınma (*extraterritorial asylum*) şeklinde ikiye ayrılarak ele alınabilir.

Devletin ülkesine sığınma, devletin sınırları içinde yer alan ve münhasıran egemen yetkiler kullandığı ülke parçasına sığınmayı ifade etmekte ve genellikle

6) Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 185-186.

7) René Värk, *Diplomatic Asylum: Theory, Practice and the Case of Julian Assange*, *Proceedings of the Estonian Academy of Security Sciences*, Sayı 11, 2012, s. 241.

devletin ülkesi üzerinde bulunan yabancılara sığınma hakkı tanınması şeklinde anlaşılmaktadır. Bu sebeple, sığınma hakkının tanınıp tanınmaması ilgili şahıs ve devlet arasında bir mesele olup söz konusu devletin takdirine bağlıdır. Devlet, suç işlediği iddiasıyla kovuşturulmak istenen şahsı diğer devletlere karşı korumak için, bu şahsa kendi ülkesi sınırları içinde sığınma hakkı tanıyabilir.⁸ Bilindiği gibi uluslararası hukuka göre, her bir devlet yabancıların ülkesine girmesi ve ülkesinde kalması konusunda münhasıran yetkilidir. Dolayısıyla bir devletin yabancılara ülkesinde sığınma hakkı tanıyıp tanınamaması, o devletin uluslararası yükümlülükleri ve kendi iç hukuku çerçevesinde değerlendirilebilecek bir mevzudur. Nitekim BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen 1967 tarihli Birleşmiş Milletler Devletin Ülkesine Sığınmaya İlişkin Bildiri'de de, sığınma hakkı tanımak devlet egemenliğinin olağan bir görünümü, barışçı ve insanî bir hareket şeklinde nitelendirilmiştir.⁹ Buna göre, bir devlet tarafı olduğu bir andlaşma ile birlikte bu konuda bir yükümlülük altına girmişse, söz konusu andlaşmada öngörülen şartları taşıyan yabancılar için sığınma hakkı tanımak mecburiyetindedir. Devlet böyle bir yükümlülük altına girmediği takdirde, sığınma talebinde bulunan yabancılara kendi iç hukuku doğrultusunda sığınma hakkı tanıyıp tanınamama yetkisine sahiptir.

Öte taraftan diplomasi temsilcilikleri ile konsolosluk binalarına, askerî tesislere veya askerî gemi ya da uçaklara ve diğer devlet araçlarına girmek suretiyle de sığınma talebinde bulunulduğu görülmektedir.¹⁰ Ülke dışı sığınma şeklinde isimlendirilebileceğimiz bu tür bir sığınma, devletin münhasıran egemen yetkiye sahip olduğu ülkesi dışında gerçekleşmektedir. Hâlbuki devletin ülkesine sığınmada, sığınma arayışındaki şahsın sığınma talebini yönelttiği devlet ile başvuru anında üzerinde bulunduğu devlet aynı devlettir. Bu bağlamda diplomatik sığınma (*diplomatic asylum*) ise, ülke dışı sığınmanın özel bir görünümü olup diplomasi ve konsolosluk ayrıcalıklarının söz konusu olduğu alanlarda gerçekleştirilen sığınma türünü ifade etmektedir.

Diplomatik sığınma, devletin ülkesine sığınmada yaşanması muhtemel ihtilaf ve siyasî krizlerin ötesinde belirsizlikler içermektedir. Çünkü sığınma arayışın-

8) Värk, s. 241.

9) Yapısı gereği insan hakları ile yakın bir ilişki içinde bulunan sığınma hakkı, uluslararası hukuk bağlamında devletin egemenlik hakkı içinde değerlendirilmektedir. Bu kabul, devletlere sığınmacıyı ülkeye kabul etme ve sığınma sağlama sorumluluğu getirilmemesinin başlıca sebebi olarak görülebilir. Bkz. Neva Övünç Öztürk, *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlihi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2012, s.187.*

10) Nitekim 1954 tarihli Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi'nde, temsilciliklerde tanınan sığınma hakkının yanısıra harp gemileri ile askerî üslerde ya da uçaklarda tanınan sığınma hakkının da düzenlendiği görülmektedir.

daki şahıs, hakkında kovuşturma yürüten devletin ülkesinden ayrılmamış olup ülke toprakları üzerinde bulunan diğer bir devlete ait diplomatik temsilcilğe ya da konsolosluk binasına girerek sığınma talebinde bulunmaktadır.¹¹ Bu durumda diplomatik sığınma uygulaması, kabul eden devletin münhasıran egemen yetkilere sahip olduğu ülkesi üzerinde gerçekleşmekte ve kabul eden devletin egemenlik yetkilerini ihlâl etmektedir. Dolayısıyla bu tür bir uygulama, ancak uluslararası hukuk kapsamında bir dayanağa sahip olduğu takdirde kabul edilebilir.

B. Diplomatik Sığınma Kavramının Ortaya Çıkışı ve Uluslararası Uygulama

Egemenliğin bir göstergesi olarak koruma sağlanması anlamında sığınma olgusunun ortaya çıkışı, Eski Yunan site devletlerine kadar götürülmektedir.¹² Diplomatik sığınma uygulaması ise, 15 ve 16. yüzyıllarda Avrupa'da daimî temsilciliklerin açılmaya başlanması ve diplomatik imtiyazların genişlemesiyle birlikte ortaya çıkmıştır.¹³ Yerel yetkililerin büyükelçilik ikâmetgâhına girmelerinin yasaklanmasıyla birlikte, hakkında tâkibat başlatılmış olan şahısların bu yola başvurmaya başladıkları görülmektedir. Ancak bu durum her zaman için sorun teşkil etmiş ve devletler arasında bir ihtilaf kaynağı olmuştur. Nitekim uluslararası uygulamaya bakıldığında da diplomatik sığınma yoluna nadiren başvurulduğu, devletlerin diplomatik sığınma hakkı tanımaktan çekindikleri söylenebilir. Ancak Assange olayında da görüldüğü üzere sınırlı da olsa bu tür uygulamalarla karşılaşmak mümkündür. Özellikle siyasî karışık ve iç savaşların sıklıkla yaşandığı Latin Amerika devletleri dâhil bazı ülkelerde siyasî amaçlı soruşturmalara muhatap kalan devlet yetkililerinin diplomatik sığınma yoluna başvurdukları görülmektedir. Bu bağlamda bilinen bazı örnekleri kısaca incelemek, söz konusu uygulamanın sebepleri ve doğurduğu sonuçların anlaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Diplomatik sığınma kavramıyla özdeşleşen ve aynı zamanda Milletlerarası Adalet Divanı (MAD) kararına da konu olan en önemli örnek Peru ile Kolombiya arasında krize neden olan Victor Raul Haya de la Torre olayıdır. 1948 yılında Latin Amerika devletlerinden Peru'da, Amerikan Popüler Devrimciler İttifakı (*American Popular Revolutionary Alliance*) isimli hükümet karşıtı hareket tarafından mevcut yönetimi devirmeye yönelik bir ayaklanma başlatılmıştır. Kısa

11) Värk, s. 243.

12) Zafer Gören, *Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı*, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt 10, 1993, s. 283.

13) Maarten Den Heijer, *Diplomatic Asylum and the Assange Case*, Leiden Journal of International Law, Cilt 26, Sayı 2, 2013, s. 401.

süren ve başarısızlıkla neticelenen ayaklanma teşebbüsünün ardından başlatılan soruşturma kapsamında, hakkında tutuklama kararı verilen Victor Raul Haya de la Torre, Lima'daki Kolombiya Büyükelçiliğine girerek sığınma talebinde bulunmuştur. Kolombiya, Torre'yi siyasi suçlu kabul ederek kendisine sığınma hakkı tanımış ve Torre'nin can güvenliğinin sağlanarak ülke dışına çıkarılmasını talep etmiştir.¹⁴ Ancak Peru'nun ülkeden çıkış izni vermemesi üzerine 6 yıl süreyle elçilikten ayrılamayan Victor Haya de la Torre, söz konusu iznin 1954 yılında verilmesi üzerine Peru'dan ayrılarak Meksika'ya gidebilmiştir.¹⁵

Bilinen diğer bir örnek, Macaristan ile ABD arasında yaşanan Mindszenty olayıdır. Macaristan'da Katolik Kilisesinin başında bulunan ve komünizm karşıtı olan Kardinal Jozsef Mindszenty, ülkeye ihanet suçlamasıyla yargılanmış ve 1949'da müebbet hapse mahkûm edilmiştir. 1956 yılında Macaristan'da yaşanan ayaklanma sırasında kısa bir süre serbest kalan Mindszenty, tekrar tutuklanarak hapse gönderilmesi ihtimali karşısında Budapeşte'deki ABD Büyükelçiliğine sığınmıştır. ABD, Sovyetler Birliği'nin Macaristan'a yönelik müdahalesiyle birlikte Mindszenty'nin tutuklanması ve hatta öldürülmesi ihtimalinin ortaya çıkması karşısında sığınma hakkı tanıma yoluna gitmiştir. Mindszenty, Macaristan Hükümeti'nin elçilikten ayrılarak ülkeyi terk etmesine izin vermemesi üzerine elçilikten dışarı çıkamamış ve 15 yıl süreyle elçilikte ikâmet etmek zorunda kalmıştır. Mindszenty, ancak 1971 yılında izin verilmesiyle birlikte ülkeden ayrıla-

14) Ülkeden çıkış talebinin Peru tarafından reddedilmesi karşısında uluslararası hukuka göre sığınma hakkı tanyabileceğini iddia eden Kolombiya, Peru aleyhine MAD'ye başvurmuştur. Divan, diplomatik sığınma hakkının uluslararası hukuktaki yerini ortaya koyabilmek için önüne gelen bu fırsat karşısında dikkatli bir karar vermiş; sığınma talebinin yöneltildiği devletin diplomatik sığınma hakkı tanımaya karar vermesinin diğer devletin iç işlerine müdahale teşkil ettiğini ve devletin egemenlik haklarını ihlâl ettiğini ifade etmiştir. Divan; her iki ülkenin de taraf olduğu 1928 tarihli Havana Sözleşmesi'nin siyasi suçluların elçiliklere sığınması ve bu şahıslara sığınma hakkı tanınmasına saygı duyulmasını öngörmesine rağmen Kolombiya'nın Sözleşme'de öngörülen ancak zorunlu hâllerde bu yola başvurulabileceğine ve söz konusu şahsın güvenliğinin temini için gereken süre için sığınma hakkı tanınabileceğine ilişkin şartlara uygun davranmadığı tespitinde bulunmuştur. Sığınma hakkı tanınmasına ilişkin kararın suçluyu ülke devletinin yargı yetkisi dışına çıkardığına ve münhasıran devletin yetki sahası içinde bulunan konulara müdahale teşkil ettiğine işaret eden Divan, ülke egemenliğine yönelik bu tür bir ihlâlin somut her bir olayda ortaya konulan hukukî bir dayanak olmadığı sürece kabul edilemeyeceğine karar vermiştir. Divan, hem uluslararası hukukun hem de bölgesel örf ve adetin Kolombiya tarafından tanınan diplomatik sığınma hakkı için hukukî bir temel teşkil etmediği değerlendirmesinde bulunmuştur. Diplomatik sığınma uygulamasına dair belirsizlik ve farklılıklar bulunduğunu da belirten Divan, devletlerin uygulamalarına bakıldığında bu konuda yeknesak bir uygulamadan bahsedilemeyeceğine işaret etmiştir. Sorunun her iki tarafın da nezaket ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde çözüme kavuşturulması gerektiğini belirten Divanın, devletin ülkesine sığınma ile diplomatik sığınma arasındaki farklılığa dikkat çektiği de görülmektedir. Bkz. ICJ, *Columbian-Peruvian Asylum Case*, Judgment, 1950, para. 274-277, 287. Kararın metni için bkz. <http://www.icj-cij.org/docket/files/7/1851.pdf> (29.11.2013).

15) Yusuf Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-I*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 66, dn. 114.

bilmiştir.¹⁶ Benzer şekilde Joseph Stalin'in kızı Svetlana Losifovna Alliluyeva'nın Yeni Delhi'deki ABD Büyükelçiliğine sığınması üzerine, ABD Alliluyeva'ya sığınma hakkı tanıyarak ülkeye yerleşmesine izin vermiştir.¹⁷ Yine 1989'da Çin'de yaşanan rejim karşıtı gösterilerin ardından muhalif görüşleriyle bilinen Fang Lizhi ailesiyle birlikte Pekin'deki ABD Büyükelçiliğine sığınmış, burada 13 ay kaldıktan sonra ABD'ye gitmesine izin verilmiştir.¹⁸

Yakın geçmişte yaşanan örnekler bakıldığında ise, geçtiğimiz yıllarda Kuzey Kore'den Güney Kore'ye kaçmak isteyen Kuzey Kore'lilerin, Pekin'deki Güney Kore Büyükelçiliğine veya İspanya dâhil bazı batılı devletlerin büyükelçiliklerine sığındıkları görülmektedir. Yapılan müzakerelerin ardından Çin'in Filipinlere gitmesine izin verdiği bu kişilerin ekseriyetinin, Güney Kore'ye geçişleri sağlanmıştır. Ancak Çin, benzer durumların tekrar yaşanmaması için büyükelçilikler ve diğer diplomatik misyonların etrafında güvenlik tedbirleri alma yoluna gitmiştir.¹⁹ Diğer önemli bir örnek ise, geçtiğimiz 2012 yılında Çinli insan hakları aktivisti Chen Guangcheng'in ülkesinde maruz kaldığı sıkıntılar ve son olarak ev hapsine alınması karşısında, Pekin'deki ABD Büyükelçiliğine sığınmasıdır. Çin tarafından kınanan ve iki ülke arasında kısa süreli bir krize neden olan bu olay, Guangcheng ve ailesinin ülkeden ayrılarak ABD'ye gitmesine izin verilmesi ile birlikte çözüme kavuşmuştur.²⁰

Yukarıda sıralanan bu örneklerden sığınma hakkının devletlerce tanındığı ve yaygın bir kabul gördüğü sonucu çıkarılmamalıdır. Uluslararası toplum uzun bir süre diplomatik sığınma karşısında mesafeli davranmış, ancak Mindzensty, Alliluyeva, Fang Lizhi ve diğer örneklerden de anlaşıldığı gibi ABD dâhil pek çok devlet diplomatik sığınmayı bir seçenek olarak muhafaza etmeyi tercih etmiştir. Örneğin ABD, Mindszenty ve Guangcheng örneklerinde diplomatik sığınma yönünde bir tavır sergilemişken Assange olayında farklı davranmıştır. Özellikle batılı devletlerin bu konuda olaylara ve zamana bağlı olarak farklı davrandıkları görülmektedir. Buna mukabil üçüncü dünya ülkeleri ise, kendi iç işlerine yönelik bir müdahale aracı olarak kullanılacağı ve egemenliklerine bir tehdit teşkil edebileceği endişesiyle diplomatik sığınma uygulamasına karşı ihtiyatla yaklaşmışlardır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında da görüleceği üzere bu konuda evrensel bir düzenleme yapılamamasının sebebi, devletlerin böyle bir durumda hareket

16) Värk, s. 249.

17) Heijer, s. 404.

18) Heijer, s. 405

19) Heijer, s. 405; Värk, s. 250.

20) Akiko Fujita, *Chen Guangcheng: Chinese Dissident Arrives US*, 19 May 2012, <http://abcnews.go.com/International/chen-guangcheng-chinese-dissident-arrives-us/story?id=16384545> (29.11.2013).

kabiliyetlerini sınırlayacak ve seçeneklerini ortadan kaldıracak hukukî bir yükümlülük altına girmek istemeyişleridir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden Assange olayı da bunun tipik bir örneğidir.

C. Bir Hak Olarak Sığınma Hakkı ve İlgili Uluslararası Düzenlemeler

Bir “hak” olarak diplomatik sığınma, hem bireyleri hem devletleri ilgilendirmekte olup sığınma arayışındaki şahıs ve sığınma arayışının yöneltildiği devlet açısından değişen bir anlama sahiptir.²¹ Bireysel anlamda sığınma hakkı, sığınan (birey) odaklı bir bakış açısıyla sığınma arayışındaki bireylere sığınma sağlanma anlamını hâizken, sığınılan (devlet) boyutundan bakıldığında daha dar bir anlama sahiptir.²²

Birey açısından ister vatandaş olduğu devletin ülkesinde olsun isterse yabancı bir devletin ülkesinde olsun, bireyler aralarında herhangi bir fark olmaksızın temel bazı haklara sahiptir. İnsan hakları kuramını esas alan bu bakış açısıyla hareket edildiğinde, sığınma hakkının bireye ait olan ve korunma ihtiyacı içerisinde olan bireye sığınma sağlanması anlamına gelen bir hak olduğu ve koruma sağlayacak devletin de birtakım yükümlülüklerinin doğduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Doktrinde bu yükümlülükler şu şekilde sıralanmaktadır: Sığınma arayışındaki şahsın ülkeye girmesine ve ülke sınırları içinde kalmasına izin verilmesi; bireyin sığınma talebinde bulunduğu devletin ülkesine girdiği gerekçesiyle cezalandırılmaması veya bir başka şekilde hürriyetinden mahrûm bırakılmaması; bireyin sınırdışı edilmemesi veya talep eden devletlere geri verilmemesi.²³

Öte taraftan sığınılan devlet açısından bakıldığında bir “hak” olarak sığınma, devletin kurucu unsurlarından biri olan egemenlik yetkisi içinde yer almakta olup bireyden ziyade devlete ait bir haktır. Sığınma arayışındaki şahsın diğer bir devletin yargılama yetkisine karşı sürekli koruma altına alınması ve ülkeye yerleşme talebinin kabul edilmesi söz konusudur. Sığınmanın devlet egemenliğinin bir parçası olarak algılanması, uluslararası hukukun temel taşlarından biri olan ulusal egemenlik anlayışıyla da paraleldir.²⁴ Devlet, sığınma arayışındaki şahsı egemen yetkiler kullandığı ülke sınırları içine kabul ederek ona sığınma hakkı tanımaktadır. Ancak devletin sığınma imkânı tanınması şeklinde bir yükümlülüğü bulunmamakta, sığınma talebini kabul edip etmemesi tamamen kendi yetki ve

21) Sığınma hakkı, bir yandan devletin diğer bir devlet karşısında kovuşturulan kişiye sığınma tanınması anlamına gelirken, diğer yandan kovuşturulan kişinin bu durum karşısında yabancı bir devletten kendisine koruma verilmesini isteme hakkı şeklinde anlaşılmaktadır. Bkz. Gören, s. 285.

22) Öztürk, s. 196.

23) Öztürk, s. 198.

24) Öztürk, s. 199.

takdirindedir.²⁵ Bu durumda, söz konusu hak birey açısından “sığınma sağlanma” şeklinde anlaşılamayacağı gibi, devletin sığınma arayışındaki şahsı ülkesine kabul ederek ona sığınma sağlamakla yükümlü olduğu da söylenemez.²⁶ Bu durumda, bir devletin sığınma arayışındaki kişiye sığınma hakkı tanınmasının, uluslararası hukuk uygulaması değil iç hukuk uygulaması olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sığınma hakkına ilişkin bu sınırlı anlayış, uluslararası düzenlemelerde de karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu düzenlemelerde sığınma hakkının tanımlanmış hak kategorileri içinde yer almadığı ve birey açısından bir hak olarak kabul edilmediği görülmektedir. Örneğin sığınma kavramına yer verilen ilk uluslararası düzenleme, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14(1) maddesinde “*Herkes, zulüm karşısında başka ülkelere sığınmak ve sığınmadan faydalanmak hakkını haizdir*” hükmüne yer verilmiştir. Söz konusu hükümden bireye sığınma hakkı tanınması şeklinde bir sonuca ulaşmak mümkün gözükmemektedir.²⁷ Metnin bu şekilde kaleme alınmasıyla birlikte sığınma hakkının anlamı, sığınma sağlanma hakkına nazaran sınırlandırılmıştır.²⁸ Benzer şekilde, 1967 tarihli Birleşmiş Milletler Devletin Ülkesine Sığınmaya İlişkin Beyanname’de de sığınma hakkı devlet egemenliği çerçevesinde ele alınmıştır.²⁹ Keza 1978’de yürürlüğe giren Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi madde 22(7)³⁰

25) Öztürk, s. 199.

26) Örneğin Uluslararası Hukuk Enstitüsü, sığınmayı “*koruma arayışında olan kişiye, bir devletin kendi sınırları içerisinde veya kontrol alanı dâhilindeki bir başka yerde bu korumayı sağlaması*” şeklinde tanımlamıştır. Tanımdan da anlaşıldığı gibi, Uluslararası Hukuk Enstitüsü yapmış olduğu bu tanımda devleti esas alan yaklaşımı benimsemiştir. Bkz. Öztürk, s. 196, dn 23.

27) Madde metninde sığınma aramak ve sığınmadan faydalanmaktan bahsedilmekle birlikte, sığınma elde etmekten bahsedilmemektedir. Hazırlık çalışmalarına konu olan taslakta, sığınma arama hakkı (*right to seek asylum*) ve sığınma sağlanma hakkı (*right to be granted asylum*) bireysel hak olarak düzenlenmiş olmasına rağmen, sığınma arayışındaki şahsın ülkeye kabul edilerek kendisine koruma sağlanmasını öngören “sığınma sağlanma hakkı” ifadesini yerine “sığınmadan faydalanma hakkı” (*right to enjoy asylum*) ifadesi tercih edilmiştir. Bkz. Öztürk, s. 207-208.

28) Sığınma hakkının düzenlendiği 14. maddenin görüşmeleri sırasında Bolivya ve Uruguay, sığınma hakkının elçilik ve temsilcilikleri de kapsar bir şekilde düzenlenmesi talebinde bulunmuş, ancak bu talep kabul görmemiştir. Teklif aleyhine söz alan SSCB delegesi, teklifin devletin yargı yetkisi içinde alan konulara müdahale yolunu açacağını ve ülke dışılık ilkesinin (*extraterritoriality*) suistimali anlamına geleceğini ileri sürerek teklife karşı çıkmıştır. Bkz. Heijer, s. 408.

29) BM Genel Kurulu, 2312 sayılı ve 1967 tarihli söz konusu kararının ilk maddesinde, sığınma hakkının tanınması yönündeki bir uygulamayı devlet egemenliğinin olağan bir uygulaması olarak görerek barışçıl ve insanî bir eylem şeklinde nitelendirmiş ve diğer devletlerin bu karara saygı göstermeleri gerektiğini ifade etmiştir.

30) Madde 22(7)’ye göre; herkes, siyasî suç veya bağlantılı diğer suçlardan kaynaklanan bir takibat durumunda, her bir ülkenin kanunlarına ve uluslararası andlaşmalara uygun olarak, bir yabancı ülkeye sığınma ve sığınmacı statüsü elde etme hakkına sahiptir.

ile Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı madde 12(3)'de³¹ herkesin sığınma arama ve sığınma sağlanma hakkına sahip olduğu ifade edilmiş, ancak bu hak ilgili devletin kanunlarına ve uluslararası andlaşmalara bağlanmıştır.

Öte taraftan 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer verilen ilkeleri hukukî normlara dönüştürmek amacıyla kaleme alınan 1966 tarihli Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi insan haklarına ilişkin temel metinlerde, sığınma hakkı düzenlenmemiştir. Keza 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'nde de mültecilerin hukukî statüleriyle ilgili ayrıntılı düzenlemelere yer verilmesine rağmen sığınma hakkına yönelik herhangi bir hükme yer verilmemiştir.³²

Söz konusu düzenlemelere mukabil Latin Amerika devletleri arasında sığınma hakkını kabul eden ve düzenleyen çeşitli andlaşmaların yapıldığı görülmektedir. Geçmişte Latin Amerika'da sıklıkla görülen diplomatik sığınma örnekleri, 19. yüzyıldan itibaren diplomatik sığınma hakkını düzenleyen bölgesel bazı andlaşmaların yapılmasına sebep olmuştur. Ancak bu düzenlemelerin Latin Amerika devletleriyle sınırlı kaldığını ve diplomatik sığınma hakkının evrensel düzeyde tanınmasına ilişkin çabaların netice vermediğini özellikle belirtmek gerekir. Latin Amerika devletleri kendi aralarında yaşamış oldukları siyasî uyuşmazlıklara rağmen diplomatik sığınma konusunda görüş birliği içinde olmuşlardır. Bölgesel düzeyde akdedilen 1928 tarihli Havana Sığınma Sözleşmesi, 1933 tarihli Siyasî Sığınmaya İlişkin Montevideo Sözleşmesi, her ikisi de 1954 tarihli Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi ile Karakas Devletin Ülkesine Sığınmaya İlişkin Sözleşme bu uzlaşmanın metne yansımış hâlini göstermektedir. Bahse konu düzenlemelere bakıldığında; diplomatik sığınma hakkının ancak zorunlu hâllerde ve sığınma arayışındaki kişinin güvenliğinin temini için gereken süre boyunca tanınabileceği, devletlerin sığınma hakkı tanıyıp tanımama hususunda sahip olduğu bu yetkiyi suçluları adaletten kaçırmak başta olmak üzere keyfi bir şekilde kullanmamaları gerektiği, kabul eden devletin kendisine diplomatik sığınma hakkı tanınan şahsın ülkesinden ayrılmasını her zaman talep edebileceği öne çıkan hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu hakkın âdil bir şekilde yargılanmayacağı ve haksızlığa uğrayacağı düşünülen siyasî suçlularla sınırlandırıldığı ve âdi suçluların kapsam dışında tutulduğu da görülmektedir.

31) Madde 12(3)'e göre; herkes zulüm altında diğer devletlerin hukuk kurallarına ve uluslararası hukuka uygun olarak diğer devletlerden sığınma arama ve elde etme hakkını haizdir.

32) Sözleşme, sığınma hakkına dair bir hüküm içermemekle birlikte mülteci tanımı ve hakları ile sığınma hakkının hangi durumlarda tanınacağına dair bir çerçeve sunmakta ve sığınma hakkı tanındıktan sonra uyulması gereken kuralları düzenlemektedir. Sözleşme'ye göre, sığınma hakkı mutlak bir hak değildir, devletler herhangi bir yükümlülük altında olmaksızın sığınma hakkı tanıyabilecekleri kişiler konusunda yetki sahibidirler. Öte yandan Sözleşme'ye ek 1967 tarihli Protokol'de de sığınma hakkına ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir.

Söz konusu düzenlemeler içinde, en son tarihli olması ve diplomatik sığınmaya dair taraf devletler arasında halen uygulanmakta olan hukuk kurallarını şekillendirmesi hasebiyle 1954 tarihli Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi'ni kısaca ele almak gerekir. Daha önceden de bahsedildiği üzere Peru ile Kolombiya arasındaki *Sığınma Hakkı Davası*'nda, verilen karardan ve yaşanan belirsizliklerden memnun olmayan bölge devletleri yeni bir düzenleme arayışına girmişlerdir. Bu arayışın bir neticesi olarak Amerikan Devletleri Örgütü bünyesinde 1954 tarihli Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi³³ ile 1954 tarihli Karakas Devletin Ülkesine Sığınma Sözleşmesi³⁴ akdedilmiştir. Taraf devletler arasında diplomatik sığınmayı da düzenleyen ve kendisine sığınma hakkı tanınan şahsın güvenli bir şekilde diğer devlet ülkesinden ayrılmasını kolaylaştıran 1954 Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi'nde, diplomatik sığınma uygulamasının hukukî dayanakları ortaya konulmuş ve diplomatik sığınma için aranan bazı şartlar açıklığa kavuşturulmuştur. 2. maddede her devletin diplomatik sığınma tanıma hakkına sahip olduğu, bunun bir yükümlülük değil hak olduğu ve 20. maddede de bu hakkın karşılıklılık ilkesine bağlı olmadığı ifade edilmiştir. 4. maddede, diplomatik sığınma hakkını tanıyan devletin, işlenen suçun niteliği ile sığınma arayışındaki şahıs hakkında yürütülen hukukî soruşturmanın arkasında yatan saikleri değerlendirme yetkisine sahip olduğu yönündeki kural teyit edilmiş, 7. madde de somut olaydaki aciliyetin değerlendirilmesi yetkisi yine söz konusu devlete tanınmıştır. 12. maddede ise, diplomatik sığınma hakkının tanınmasının ardından ilgili şahsın ülkeden ayrılması için izin verilmesi talebinde bulunulabileceği ve kabul eden devletin güvenli geçiş için gereken teminatları vermekle yükümlü olduğu kabul edilmiştir. Öte yandan 19. maddeye göre, diplomatik ilişkilerin kesilmesi ve gönderen devletin misyonunu geri çekmeye zorlanması hâlinde, bu durum tanınmış olan diplomatik sığınma hakkını sonlandırmamaktadır. Diplomatik personel sığınma hakkı tanınan şahısla birlikte elçilikten ayrılmalı, bu mümkün olmadığı takdirde kendisine sağlanan korumayı sürdürmek isteyen diğer bir devlete teslim edilmelidir. Sözleşme'de diplomatik sığınmaya ilişkin bir tanıma yer verilmemiş, ancak ilk maddede gönderen devletin siyasî sebeplerden dolayı diplomasi temsilciliğine sığınan kişiye diplomatik sığınma hakkı tanınması karşısında kabul eden devletin bu karara saygı göstermesi gerektiği ifade edilmiştir.

33) 1954 Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi, Latin Amerika devletlerince imzalanarak onaylanmış olmasına rağmen ABD, Kanada ve Karayip devletlerinin Sözleşme'ye taraf olmadıkları görülmektedir. Sözleşme'nin metni için bkz. <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3823c.html> (29.11.2013).

34) Sözleşme, siyasî görüşlerinden dolayı baskı ve zulüm altında olan kişilere sığınma hakkı tanınmasını ve bu kişilerin suçluların geri verilmesi kapsamında değerlendirilemeyeceğini hükme bağlamıştır. Sözleşme'nin metni için bkz. <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/oasterritorialasylum.html> (29.11.2013).

Latin Amerika devletlerinin elçilik ve temsilciliklerden diplomatik sığınma hakkına yönelik evrensel bir düzenleme gerçekleştirme yönündeki çabaları, uluslararası toplum nezdinde sonuç vermemiş ve başarısızlıkla neticelenmiştir. Konu, hem Genel Kurul hem de Uluslararası Hukuk Komisyonu bağlamında BM'nin gündeminde yer almış olmasına rağmen herhangi bir karar ya da sözleşme tasarısı hazırlanamamış ve zamanla gündemden düşmüştür. Görüldüğü üzere, sığınma hakkını bireysel bir hak olarak düzenleme konusunda çabalar olsa da, uluslararası hukuk açısından bu çabaların başarıya ulaştığını ve sığınma arayışındaki kişinin kendisine sığınma sağlanması şeklinde devlete karşı ileri sürebileceği bir hakka sahip olduğunu söylenemez. Öte taraftan her ne kadar İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde baskı karşısında herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve bu ülkeler tarafından sığınmacı muamelesi görmek hakkına sahip olduğu (14. madde) ifade edilse de, devletlerin bu konudaki takdir yetkisini ortadan kaldıran ve sığınma talebinin kabulünü zorunlu kılan bir örfi uluslararası hukuk kuralı bulunduğunu söylemek mümkün değildir.³⁵ Diplomatik sığınma hakkını tanıyan bir ahdi veya örfi hukuk kuralı olmamasına rağmen insanî gerekçelere dayalı istisnâ bir uygulama olarak diplomatik sığınma hakkının tanınabileceğini ileri sürmek hukuken herhangi bir geçerliliğe sahip olmadığı gibi uygulamada da keyfî davranışlara ve devletler arasında uyumsuzluklara yol açabilecek bir durumdur. İnsanî nedenlerden ötürü zorunlu bazı hallerde sığınma hakkı tanınması meşru görülebilir. Ancak bu tür örnekler, diplomatik sığınma uygulamasının örfi uluslararası hukuk kuralı hâline geldiğini de göstermemektedir. Çünkü diplomatik sığınma, yeknesak bir uygulamaya sahip olmadığı gibi bir örfi uluslararası hukuk kuralı hâline gelebilmek için aranan şartları da karşılamamaktadır.

II. Misyon Binalarının Hukukî Statüsü ve Assange'ın Geleceği

Diplomatik sığınmaya ilişkin özel bir düzenleme ve uygulama doğrultusunda şekillenen örfi uluslararası hukuk kuralı olmadığına göre, sorunun diplomasi ve konsolosluk ilişkilerini düzenleyen uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çözüme kavuşturulması zorunludur. Öncelikle diplomatik sığınmanın fiilen mümkün olmasının, diplomasi temsilcilikleri ile konsolosluklara tanınan imtiyaz ve muafiyetlerden kaynaklandığını belirtmek gerekir.³⁶ Söz konusu imtiyaz ve mua-

35) Pazarıcı, II. Kitap, s. 190.

36) Doktrinde diplomatik imtiyaz ve muafiyetlerin hukukî dayanağı olarak farklı görüşlerle tartışılmaktadır. Bunlar arasında özellikle diplomatik temsilciliklerin kabul eden devletin ülkesi sayılmamasını öngören ülke dışılık (*extraterritoriality*) teorisi konumuz açısından önem arz etmektedir. Zira 19. yüzyıla kadar diplomatik sığınmanın bu gün itibarıyla geçersiz kabul edilen söz konusu ilkeye dayandırıldığı görülmektedir. 17. yüzyılda Hugo Grotius tarafından ileri sürülen bu teoriye göre, devletin diplomasi temsilciliği kabul eden devlet açısından ülke dışı

fiyetler, 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi (bundan sonra 1961 Viyana Sözleşmesi) ile 1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nde (bundan sonra 1963 Viyana Sözleşmesi) düzenlenmiştir. Diplomasi temsilcilikleri ile konsoloslukların görevlerini hiçbir baskı altında kalmadan ve kolayca yerine getirebilmeleri için tanınan bu imtiyaz ve muafiyetler, diplomasi ve konsolosluk görevlileri için de geçerlidir.³⁷

A. Misyon Binalarına Tanınan Dokunulmazlık ve Diplomatik Sığınma Hakkı

Devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesi ve yürütülmesine ilişkin kuralların ayrıntılı bir şekilde ele alındığı her iki düzenlemede de sığınmaya dair herhangi bir hükme yer verilmediği gibi, diplomatik sığınma diplomasi temsilciliklerinin ve konsoloslukların işlevleri arasında da sayılmamıştır. Dolayısıyla bu konunun diplomasi ve konsolosluk hukuku açısından belirsiz kaldığı söylenebilir. Ancak her iki Sözleşme'nin de bütününe bakıldığında bu kanaatin geçerli olmadığı görülmektedir. 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 3. maddesinde diplomatik misyonun görevleri sıralanmaktadır. Mezkûr hükme göre; diplomatik misyonun başlıca görevleri devletini kabul eden devlet nezdinde temsil etmek, devletin ve vatandaşlarının uluslararası hukuk tarafından tanınan hak ve menfaatlerini korumak, kabul eden devlet hükümeti ile görüşmeler yapmak, kabul eden devlet hakkında hukuka uygun bir şekilde bilgi toplayarak değerlendirmeler yapmak ve bunlar hakkında gönderen devlete bilgi vermek, iki devlet arasındaki ilişkileri geliştirmektir.³⁸ 41(1) ve 42. maddede, bu görevlerin yerine getirilmesi sırasında, sahip oldukları imtiyaz ve muafiyetler saklı kalmak kaydıyla diplomatik

kabul edilerek gönderen devletin ülkesi sayılmaktadır. Kabul eden devletin misyon üzerinde yetki sahibi olmasını engellemek için ileri sürülen bu görüş esas alındığında, misyon binaları gönderen devletin yetkisi altında olduğu gibi dokunulmazlık da kazanmaktadır. Ancak ülke dışılık teorisi, günümüzde artık kabul görmemektedir. Nitekim 1961 Viyana Sözleşmesi'nde diplomatik imtiyaz ve muafiyetlerin hukukî dayanağı olarak Sözleşme'nin Giriş kısmında devletlerin egemen eşitliğine ve diplomatik misyonların görevlerini etkin şekilde yapmasını sağlamaya atıfta bulunulmuştur. Bkz. Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 87; Värk, s. 244.

37) 1961 ve 1963 Viyana Sözleşmeleri'nde tanınan söz konusu imtiyaz ve muafiyetlere dair ayrıntılı bilgi için bkz. Kamuran Reçber, *Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku*, Dora Basım ve Yayın, Bursa, 2011, s. 50-73, 114-130.

38) Konsolosluk ilişkilerinin düzenlendiği 1963 Viyana Sözleşmesi'nin 5. maddesinde düzenlenen konsoloslukların görevleri şu şekilde özetlenebilir: Devletin ve bu devletin tâbiyetindeki gerçek ve tüzel kişilerin menfaatlerini kabul eden devlet ülkesinde korumak; iki devlet arasında ticarî, iktisadî, ilmî ve kültürel ilişkilerin gelişmesini kolaylaştırmak ve dostluk ilişkilerini güçlendirmek; kabul eden devlet ülkesindeki ticarî, iktisadî, ilmî ve kültürel gelişmeler hakkında kanunlara uygun bir şekilde bilgi toplamak ve değerlendirmeler yapmak; pasaport, seyahat belgesi ve vize vermek; noterlik görevi ile şahsî statüye ilişkin bazı işlemleri yapmak; gönderen devletin tâbiyetindeki gerçek ve tüzel kişilere yardım etmek; gönderen devlet tarafından verilen ve kabul eden devlet tarafından yasaklanmayan ve anlaşmalarla düzenlenen diğer görevleri yerine getirmek.

misyon üyelerinin uymaları gereken bir takım yükümlülükler yer verilmiştir. Buna göre misyon üyeleri; kabul eden devlet ülkesinde geçerli olan kanunlara ve diğer düzenlemelere riayet etmek, kabul eden devletin iç işlerine karışmamak, misyon binalarını, misyonun Sözleşme’de yer verilen görevler veya diğer uluslararası hukukun genel kuralları ya da andlaşmalarla bağdaşmayacak bir şekilde kullanmamak ve kabul eden devlet ülkesinde şahsî kazanç amacıyla herhangi bir meslekî veya ticarî faaliyette bulunmamakla yükümlüdürler.

Görüldüğü üzere diplomatik sığınma hakkı tanımak, diplomasi temsilciliklerinin ve konsoloslukların görev ve yetkileri arasında yer almamaktadır. Bununla birlikte her ne kadar Sözleşme metninde diplomatik sığınmaya cevaz verir bir hüküm bulunmasa da açıkça yasaklanmadığı sürece “yasağın olmadığı yerde serbestlik esastır” ilkesi esas alınarak diplomatik sığınma uygulamasının meşru olduğu ileri sürülebilir. Ancak temsilciliklerin görev ve statüleriyle bağdaşmayacak bir surette kullanılması açıkça yasaklanmıştır. 1961 Viyana Sözleşmesi madde 41(3)’de, misyon binalarının, misyonun bu Sözleşme’de belirtilen görevleri veya diğer genel uluslararası hukuk kuralları veya gönderen ve kabul eden devlet arasında yürürlükte olan özel andlaşmalar ile bağdaşmayacak bir şekilde kullanılmayacağı ifade edilmiştir.³⁹ Benzer şekilde 1963 Viyana Sözleşmesi madde 55(2)’de konsolosluk binalarının, konsolosluk görevlerinin yerine getirilmesiyle kabili telif olmayacak şekilde kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Her iki hükümden de hareketle, diplomatik sığınma hakkı tanınmasına yönelik bir uygulamanın diplomasi temsilcilikleri ile konsoloslukların görev ve statüleriyle bağdaşmadığı açıktır. Bağdaşmamaktan kasıt, diplomatik fonksiyonun dışında kalan ve kabul eden devletin kanunlarına aykırı davranışların gerçekleştiriliyor olmasıdır.⁴⁰ Ayrıca bu yönde bir davranış, koruma sağlayan devlet ile kabul eden devlet arasındaki dostane ilişkileri de tehdit etmektedir. Kabul eden devletin muhalefetine rağmen devletin yargı yetkisinden kaçmayı amaçlayan kişilere sığınma hakkı tanınması, devletin içişlerine müdahale teşkil ettiği gibi tanınan imtiyaz ve muafiyetlerin suistimali şeklinde de yorumlanabilir. Sonuç olarak diplomatik sığınma hakkını tanıyan ve düzenleyen özel bir düzenleme olmadığı sürece 1961 ve 1963 Viyana Sözleşmeleri çerçevesinde diplomatik sığınma hakkının kabulü mümkün gözükmemektedir. Bu durumda temsilciliklerin sahip oldukları doku-

39) 1961 Viyana Sözleşmesi madde 1(i)’de, “misyon binaları” (*diplomatic premises*) kavramı açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre; “misyon binaları”, mülkiyetinin kime ait olduğuna bakılmaksızın misyon şefinin ikâmetgâhı dâhil olmak üzere ve bakılmaksızın misyonun maksatları için kullanılan binalar veya bina bölümleri ile bunlarla irtibatlı arazileri kapsamaktadır.

40) Doktrinde de diplomasi temsilciliklerine tanınan imtiyazların fonksiyonel (görevle ilgili) olduğu ve temsilciliklerin suçlulara barınma imkânı sağlamak için kullanılmayacağı, aksi takdirde diplomatik temsilciliklerin suçlular için birer barınağa dönüşeceği ileri sürülmektedir. Bkz. Heijer, s. 402.

nulmazlıkların bu durumdan etkilenip etkilenmeyeceği sorusu karşımıza çıkar.

Misyon binalarına tanınan dokunulmazlık, 1961 Viyana Sözleşmesi madde 22(1)'de düzenlenmiştir. “*Misyon binaları dokunulmazlığı haizdir. Kabul eden devlet yetkilileri, misyon şefinin rızası olmadıkça bu binalara giremezler*” şeklindeki bu hüküm herhangi bir istisnaya yer vermemektedir. Diplomatik sığınma hakkı tanımaya yönelik bir uygulamanın hukuka aykırı olduğu kabul edilse dahi, misyonun sahip olduğu dokunulmazlık kendiliğinden ortadan kalkmadığı gibi tek taraflı bir şekilde de sonlandırılmaz. Herhangi bir istisna içermeyen bu kural, misyon binaları amaç ve görevleriyle bağdaşmayacak bir şekilde kullanılmış olsa da uygulanmaya devam edecektir. Dolayısıyla kabul eden devletin temsilciliğe müdahale ederek sığınma girişimini engellemesi veya sığınmayı sonlandırması söz konusu değildir.⁴¹ Misyon binalarına tanınan bu dokunulmazlık, gönderen devlet açısından sığınma arayışındaki şahsın teslim edilmesi yönündeki talepleri görmezden gelmesine imkân sağlamaktadır.

1963 Viyana Sözleşmesi'nde düzenlenen konsolosluklara tanınan dokunulmazlıklar ise daha sınırlıdır. Madde 31(2)'de; konsolosluk şefinin, onun tarafından tayin edilmiş kimsenin veya gönderen devletin diplomatik temsilcilik şefinin muvafakati olmaksızın kabul eden devlet makamlarının konsolosluk binalarının münhasıran konsolosluk hizmetlerine tahsis edilmiş alanlarına girmeleri yasaklanmıştır. Hükümün lafzından hareketle, konsolosluk başka amaçlar için kullanıldığını gösteren yeterli ve inandırıcı bir sebebin varlığı hâlinde, kabul eden devlet yetkili makamlarının konsolosluk binasına girerek suç işlediği iddiasıyla hakkında kovuşturma yürütülen şahıs ya da şahısları gözaltına alabilecekleri neticesi çıkarılabilir. Bu durumda konsoloslukların, diplomasi temsilciliklerine nazaran diplomatik sığınma açısından daha az bir koruma sağladığı ve güvensiz olduğu söylenebilir. Uygulamada sığınma arayışındaki kişilerin, konsolosluklardan çok diplomatik temsilcilikleri tercih etmelerinin temel sebebi de budur.

B. Assange Olayının Çözümüne Yönelik Seçenekler

Diplomatik sığınma, gönderen devlet ve kabul eden devlet açısından bir çatışma alanı teşkil ettiği gibi uluslararası hukukta da belirsizliklere neden olmaktadır. Bir taraftan gönderen devlet diplomatik sığınma hakkı tanıyarak diplomasi ve konsolosluk temsilciliklerine tanınan imtiyaz ve dokunulmazlıklarını suistimal etmektedir. Diğer taraftan da kabul eden devlet açısından, elçiliğe veya konsolosluka zorla girme ya da elçilik veya konsolosluk statülerinin tek taraflı

41) Kaldı ki madde 45(a)'da, iki devlet arasında diplomatik ilişkiler kesildiği veya bir misyon sürekli veya geçici olarak geri çekildiği takdirde kabul eden devletin, silahlı çatışma hâlinde bile, malları ve arşivleri ile birlikte misyon binalarına saygı göstereceği ve bunları koruyacağı hüküm altına alınmıştır.

olarak kaldırılması gibi uluslararası hukuk açısından tartışmaları da beraberinde getiren sorunlu alternatifler gündeme gelmektedir. Bu bağlamda Assange'ın tutuklanmadan elçilik binasından nasıl çıkacağı ve İngiltere'den nasıl ayrılacağı cevaplanması oldukça zor bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Assange'ın kendi iradesiyle elçilikten çıkması ve İngiliz makamlarına teslim olması kuşkusuz ihtimâl dâhilindedir. Nitekim geçmişte bunun örnekleri de yaşanmıştır. Mesela kendisini devirmek amacıyla ABD birliklerinin 20 Aralık 1989'da ülkeyi işgale başlamasından kısa bir süre sonra, bazı taraftarlarıyla birlikte ülkedeki Vatikan Büyükelçiliğine sığınan Panama Devlet Başkanı Manuel Noriega, elçilikte geçirdiği on günün ardından 3 Ocak 1990'da ABD'li yetkililere teslim olmuş ve uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili suçlardan yargılanmak üzere ABD'ye götürülmüştür.⁴² Ancak Assange'ın elçilikten çıkarak İngiliz makamlarına teslim olması son derece düşük bir ihtimâldir. Bu durumda Assange'a Ekvator tarafından diplomatik statü tanınarak kendisine diplomatik pasaport verilmesi, diplomatik dokunulmazlığa sahip bir araçla İngiltere'den ayrılmak üzere havalanına götürülmesi veya diplomatik kargoyla ülke dışına çıkarılması gibi diğer seçeneklerin incelenmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Ancak bu seçeneklerin ya hukuken ya da uygulanışı itibarıyla sorunlu olduğunu öncelikle belirtmek gerekir.

a. Müzakere Yolu ve Güvenli Geçiş Hakkının Tanınması

İlk olarak taraflar aralarındaki sorunu, müzakere yoluyla çözüme kavuşturabilirler. Nitekim *Sığınma Hakkı Davası* kararında, sorunun nezaket ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde müzakere yoluyla çözüme kavuşturulması çağrısında bulunulmuştur. Görüşmeler neticesinde Çinli insan hakları aktivisti Chen Guangcheng örneğinde görüldüğü üzere koruma sağlayan devlet tarafından kendisine sığınma hakkı tanınan şahsa güvenlik geçiş yolu açılarak ülkeden çıkışına izin verilebilir. Benzer şekilde 1973 yılında Şili'de Pinochet tarafından gerçekleştirilen askerî darbenin ardından işbaşına gelen yönetim, Meksika, Panama ve Venezuela Büyükelçiliklerine sığınan devrik lider Allende taraftarlarının ülkeden ayrılmasına izin vermiştir.⁴³ Ancak bu ve benzeri örneklerle karşılaşılmakla birlikte umumiyetle devletlerin güvenli geçiş hakkı tanımayı reddettiklerini belirtmek gerekir.

Assange açısından da kendisine güvenli geçiş hakkı tanınarak İngiltere'den

42) Andrew Rosenthal, *Noriega Gives Himself up to U.S. Military*, 4 January, 1990, <http://www.nytimes.com/1990/01/04/world/noriega-s-surrender-overview-noriega-gives-himself-up-us-military-flown-florida.html?pagewanted=all&src=pm> (29.11.2013).

43) Jovan Kurbalija, *The Assange Asylum Case: Possible Solutions and Probable Consequences*, <http://www.diplomacy.edu/blog/assange-asylum-case-possible-solutions-and-probable-consequences> (29.11.2013).

ayrılması gündeme gelebilir. Hatta Assange'ın avukatı, 1951 Mülteciler Sözleşmesi uyarınca İngiltere'nin Ekvator'un kararına saygı göstermek ve Assange'a geçiş izni vermekle yükümlü olduğunu iddia etmiştir.⁴⁴ Assange olayından bağımsız olarak bakıldığında Mülteciler Sözleşmesi madde 1(A)(2)'de; "... Irkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî kanaatleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunan, oraya dönemeyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemeyen şahıs" ifadesine yer verilmektedir. Görüldüğü gibi Sözleşme metninde zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan şahıstan bahsedilmektedir. Ancak Avustralya vatandaşı olan Assange, her ne kadar yabancı bir devletten sığınma arayışı içinde olup aranan yabancı olma şartını karşılarsa da, vatandaşı olduğu Avustralya'ya dönememesi veya siyasî vb kanaatleri yüzünden takibata uğrayacağı endişesiyle dönmek istememesi söz konusu değildir. Ayrıca madde 1(F)(b)'de; Sözleşme hükümlerinin mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye iltica etmeden önce, iltica ettiği ülkenin dışında ağır bir siyasî olmayan suç işlediğine dair hakkında ciddi kanaat bulunan kişi hakkında tatbik edilmeyeceği hükmüne yer verilmiştir. Aynı şekilde İsveç'te yürütülen soruşturmada Assange'a isnat edilen suçlar, siyasî nitelik taşımayan cinsel taciz ve ırza tecavüz suçlarıdır. Bahse konu her iki sebepten ötürü Assange'ın 1951 Mülteciler Sözleşmesi kapsamında yer aldığı ve Sözleşme'de sağlanan korumalardan faydalanacağını söylemek mümkün değildir.

Öte taraftan *Sığınma Hakkı Davası*'nda verilen kararı gerekçe gösteren İngiltere Dışişleri Bakanlığı, Assange'a ülke dışına çıkış izni verilmeyeceğini ve elçilik dışına çıkar çıkmaz Assange'ın tutuklanacağını açıklamıştır. İngiltere'nin Assange'a sığınma hakkı tanınmasına dair Ekvator tarafından verilen kararı tanımak ve Assange'ın ülkeden ayrılmasına izin vermek gibi bir yükümlülüğü bulunmadığı dikkate alındığında, söz konusu açıklamanın uluslararası hukuk açısından bir sorun taşımadığı açıktır.

b. Diplomatik Araç veya Diplomatik Valiz İçinde İngiltere'den Ayrılması

Legal yollardan İngiltere dışına çıkması görünürde mümkün gözükmeyen Assange, elçiliğe ait bir araç veya diplomatik çanta içinde ülke dışına çıkarılmak istenebilir. Ancak geçmişte bu tür örneklerle karşılaşmış olsa da, günümüzde bu seçeneğin uygulanabilmesi pek mümkün gözükmemektedir.

44) R. Alleyne, *Wikileaks: Julian Assange Will Take Britain to the World Court*, Telegraph, 17 August 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/9482433/Wikileaks-Julian-Assange-will-take-Britain-to-the-World-Court.html> (29.11.2013).

1961 Viyana Sözleşmesi madde 22(3)'te; misyon binaları ile içindeki eşyalar ve diğer mallar ve misyonun nakil vasıtalarının arama, el koyma, haciz veya icradan muaf oldukları öngörülmüştür. Amaç, diplomatik temsilcilerin ve eşyaların diğer devlet ülkelerinde güvenli bir şekilde hareket edebilmesini sağlamaktır. Ayrıca, 26. madde uyarınca kabul eden devlet, ülkesinde bulunan misyonun bütün üyelerine hareket ve seyahat serbestliği sağlamakla mükelleftir. Bununla birlikte somut olay açısından bu seçeneğin uygulanması fiziken neredeyse imkânsızdır. Assange, elçilik binasından araçla ayrılrsa dahi ülkeden çıkmak için bir havaalanına veya limana ulaştığında bir noktadan sonra araçtan inmek zorunda kalacaktır. Daha da önemlisi misyon araçları aramadan muaf olmakla birlikte dokunulmaz değildir.⁴⁵ Hâlbuki aynı maddenin ilk fıkrasında misyon binalarının dokunulmazlığa sahip olduğu ifade edilmiştir. Buna mukabil 3. fıkrada ise, nakil vasıtalarının dokunulmaz olduğu yönünde bir ifadeye yer verilmemiş; ancak arama, el koyma, haciz veya icradan muaf oldukları belirtilmiştir. Dolayısıyla nakil vasıtalarına yönelik düzenleme dokunulmazlığa nazaran sınırlı bir korumayı içermekte olup diplomatik araçların durdurulması madde 22(3)'te yasaklanmamıştır. Durdurulmasına rağmen aracın herhangi bir aramaya konu olması hukuken yasaktır. Buna rağmen aracın hareket etmesine izin verilmeyerek ülkeden ayrılma teşebbüsünün engellenmesi mümkündür.

Diğer bir seçenek, Assange'ın diplomatik çanta içinde elçilikten ayrılmasıdır. 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27(3)'te, diplomatik çantanın açılmayacağı ve alıkonulamayacağı ifade edilmiştir. Fakat hükmün devamında diplomatik çanta kapsamındaki paketlerin bu niteliğini gösterir haricî işaretler taşıması gerektiği ve bunların diplomatik evrak ile resmî maksatlar için kullanılan maddeleri ihtiva edebilecekleri belirtilmektedir. Bu durumda, Assange'ın diplomatik çanta içinde elçilik dışına çıkması madde 27(4)'ün ihlâline neden olacak ve karşımıza İngiltere madde 27(3)'te yer verilen yasağa rağmen çantayı açıp açamayacağı sorusu çıkacaktır. Uluslararası Hukuk Komisyonu, diplomatik çantada olması gerekenler dışında nesnelerin içinde yer alsa dahi bu çantaların diplomatik çanta olarak koruma altında olduğunu ifade etmiştir.⁴⁶ Ancak Assange'ın tutuklanarak İsveç'e verilmesinde ısrarcı davranan İngiltere'nin Assange'ın diplomatik çanta içinde ülkeden ayrılmasına müsaade edeceğini düşünmek ihtimâl dışı gözükmektedir. 1984 yılında yaşanan benzer bir örnek de bu kanaati güçlendirmektedir. İngiltere'ye sığınan ve geçmişte ülkesinde bakanlık yapan Nijeryalı muhalif siyasetçi Umaru Dikko, Londra'da kaçırılmış ve baylıltılarak bir kutunun içine konul-

45) Alison Duxbury, *Assange and the Law of Diplomatic Relations*, Asil Insights, Cilt 16, Sayı 32, 2012, s. 3.

46) Duxbury, s. 3.

muştur. Nijerya diplomasi temsilcisi eşliğinde Nijerya'ya giden bir uçağa yerleştirilmek üzere havaalanına getirilen kutunun üzerinde bulunması gereken diplomatik çanta olduğunu gösterir haricî işaretlerin bulunmaması sebebiyle kutu açılmış ve Umaru Dikko kurtarılmıştır. Diplomatik çanta dokunulmazlığının bu şekilde kötüye kullanılması, devletlerin önleyici nitelikte çeşitli tedbirlere başvurmalarına neden olmuştur. Örneğin İngiltere, benzeri olayların gelecekte yaşanmaması için elektronik sistemler aracılığıyla diplomatik çantanın açılmasına gerek kalmadan içindekilerin kontrol edilmesi yönünde bir uygulamaya gitmiştir.⁴⁷

c. Diplomatik Personel Statüsü Verilerek Assange'a Dokunulmazlık Kazandırılması

Assange'ın İngiltere dışına çıkarılabilmesi için diğer bir seçenek, Ekvator'un Assange'a diplomat statüsü tanınmasıdır. Bu sayede diplomatik ajanın kabul eden devletin cezaî yargı yetkisinden bağışık olduğunu ifade eden 1961 Viyana Sözleşmesi madde 31(1) hükmü uyarınca Assange İngiltere'nin yargı yetki sahası dışına çıkarılabilecektir. Ancak aynı Sözleşme'nin 8(1). maddesi bu ihtimâli geçersiz kılmaktadır. Söz konusu hükümde, misyonda görevli diplomatik personelin kural olarak gönderen devletin vatandaşı olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu durumda gönderen devletin vatandaşı olmayan şahısların ancak kabul eden devletin rıza göstermesi hâlinde diplomat olarak görevlendirilebileceği sonucu çıkarılmaktadır. Böylelikle İngiltere, madde 40(1) uyarınca Assange'a ülkeden geçişini veya dönüşünü sağlamak için dokunulmazlık ve gerekli diğer muafiyetleri tanıyabilecektir. İngiltere'nin Assange'ın ülke dışına çıkmasına izin vermeyeceğini dikkate aldığımızda, bu ihtimâlin de somut olay açısından geçersiz olduğu söylenebilir. Pratikte gerçekleşmesi imkânsız gözükken bu ihtimâlin, diplomat olabilmek için doğumla birlikte Ekvator vatandaşı olunmasını öngören Ekvator kuralları dikkate alındığında zaten uygulanamaz olduğu ortaya çıkmaktadır.⁴⁸

d. Diplomatik İlişkilerin Kesilmesi ve Misyon Temsilciliğinin Kapatılması

İngiltere'nin Ekvator ile diplomatik ilişkilerini kesebileceği ve Ekvator'un elçiliği kapatarak elçilik personelini geri çağırarak zorunda kalacağı da dikkate alınması gereken diğer bir ihtimâldir. Divan, *Tahran Rehineler Davası*'nda verdiği kararda diplomatik fonksiyonların kötüye kullanılması hâlinde başvurabilecek iki yola yer vermiştir.⁴⁹ Bunlardan ilki, diplomatik sığınma açısından doğrudan

47) Bu şekilde 1961 Viyana Sözleşmesi'nde düzenlenen açılmama ve alıkonulmama kuralının ihlâl edilmediği ileri sürülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nasih Sarp Ergüven, *Uluslararası Hukukta Diplomatik Ayrıcalıklar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 86-87.

48) Duxbury, s. 3.

49) ICJ, *United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran*, Judgment, Judgment, 1980, para. 85. Kararın metni için bkz. <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6291.pdf> (29.11.2013).

bir netice doğurması söz konusu olmayan diplomasi veya konsolosluk görevlerinin istenmeyen şahıs (*persona non grata*) ilan edilmesidir.⁵⁰ İkincisi ise, diplomatik ilişkilerin kesilerek gönderen devlete misyonu kapatması yönünde çağrıda bulunulmasıdır. Ancak bu yola başvurulduğu takdirde, sığınmanın mutlak surette sonlandırılacağını söylemek mümkün değildir. Kabul eden devlet, misilleme kapsamında bu yola başvurarak mevcut durumun kendisi açısından kabul edilebilir olmadığını karşı tarafa bildirmekte ve bu durumu sonlandırması talebinde bulunmaktadır.

İkinci yol olarak Divan tarafından gündeme getirilen diplomatik ilişkilerin kesilmesi ve temsilciliğin kapatılması daha etkili bir yol olarak ortaya çıkmaktadır. Diplomatik ilişkilerin kesilmesi, aynı zamanda soruna neden olan diplomatik misyonun kapatılması çağrısını da içermektedir. Hiç şüphesiz diplomatik sığınma olayı karşısında, kabul eden devletin devam etmekte olan diplomatik ilişkileri kesme yoluna gitmesi sorunun büyüklüğünü ve taraflar açısından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır.

İngiltere, somut olayda tek taraflı olarak diplomatik ilişkileri kesme yoluna gittiği takdirde, Ekvator'dan Londra'daki Büyükelçiliğini kapatmasını ve diplomatlarının makul bir süre içinde ülkeden ayrılmalarını talep edecektir.⁵¹ Elçiliğin kapatılması ve diplomatların ülkeden ayrılmasıyla birlikte Assange yalnız kalacak ve İngiliz makamları elçiliğe girebilecektir. Ancak 1961 Viyana Sözleşmesi, diplomatik ilişkilerin kesilmesi hâlinde dahi kabul eden devletin diplomatik misyonlara saygı göstermesini ve korumasını öngörmektedir. 45. maddede, iki devlet arasındaki diplomatik ilişkiler kesildiği veya bir misyon sürekli veya geçici olarak geri çekildiği takdirde, kabul eden devletin silâhlı çatışma durumunda dahi, malları ve arşivleri ile birlikte misyonun binalarına saygı göstereceği ve bunları koruyacağı hüküm altına alınmaktadır.⁵² Ancak misyon binalarının ne kadar süre dokunulmaz kalacağı özel olarak düzenlenmemiştir.

50) 9. maddeye göre; kabul eden devlet, herhangi bir zaman ve kararının gerekçesini açıklamak zorunluluğunda olmaksızın, gönderen devlete misyon şefinin veya misyon diplomatik kadrosunun herhangi bir üyesinin istenmeyen şahıs (*persona non grata*) olduğunu veya misyon kadrosunun herhangi bir başka üyesinin kabule şayan olmadığını bildirebilir. Gönderen devlet de, duruma göre ilgili şahsı geri çağırır veya misyondaki görevine son verir.

51) Söz konusu makul süre tam olarak belirlenmemiştir, ancak 7 ile 30 gün arasında bir süre olarak kabul edildiği ifade edilmektedir. Bkz. Jovan Kurbalija, *International law and the Assange Asylum Case*, <http://www.diplomacy.edu/blog/international-law-and-assange-asylum-case> (29.11.2013).

52) Maddenin devamında gönderen devletin, malları ve arşivleri ile birlikte misyon binalarının nezaretini, kabul eden devletin rıza gösterdiği üçüncü bir devletin uhdesine tevdi edebileceği kabul edilmiştir. Divan da, *Tahrân Rehinelere Davası*'nda verdiği kararda taraflar arasında silâhlı çatışma olsa veya diplomatik ilişkiler kesilse dahi, 44 ve 45. madde uyarınca kabul eden devletin, diplomatik misyon üyeleri ile bunların konutlarının dokunulmazlığına saygı göstermekle yükümlü olduğuna dikkat çekmektedir. Bkz. para. 86.

1961 Viyana Sözleşmesi, 39. maddede diplomasi görevlilerine tanınan imtiyaz ve muafiyetlerin ne zaman başlayacağını ve sona ereceğini düzenlemektedir. Hükmün ikinci fıkrasında; diplomatik imtiyaz ve muafiyetlerden yararlanan şahsın ülkeyi terk etmesi veya terk etmesi için kendisine tanınan makul sürenin bitiminde, bu imtiyaz ve muafiyetlerin sona ereceği ifade edilmektedir. Diplomatik misyonun kapatılması durumunda misyon binaları için bu sürenin, eşya ve arşivlerin korunması ve gönderen devlet ülkesine gönderilebilmesi için uygun bir süre olması gerektiği açıktır. Diplomatik misyon binalarının dokunulmazlığının ne kadar süre devam edeceğine ilişkin belirsizlik dikkate alındığında, diplomatik ilişki devam etmediği takdirde söz konusu dokunulmazlığın devam edeceğini ileri sürmek anlamsız olacaktır. 1961 Viyana Sözleşmesi'nin önsözünde de belirtildiği gibi diplomatik misyona ve görevlilerine imtiyaz ve muafiyet tanınmasının özünde temsil edilen devlet adına diplomatik misyonun etkin bir şekilde görevini yapmasını sağlamak yatmaktadır. Bu durumda, uzun süredir diplomatik fonksiyonlar için kullanılmayan binalara dokunulmazlık tanımak anlamsız olacaktır. Dolayısıyla ilişkilerin kesilmesi durumunda, söz konusu imtiyaz ve muafiyetlerin misyonun faaliyetlerinin sonlandırılması için ihtiyaç duyulan süre dışında devam ettirilmemesi gerektiği söylenebilir.

Somut olaya dönecek olursak geçmişte bu yönde bir örnekle karşılaşılma- makla birlikte bu seçenek sığınma olayının sonlandırılması açısından netice doğurabilecek niteliktedir. Misyon binası için artık imtiyaz ve muafiyetin söz konusu olmadığı bir durumda, İngiltere elçilik binasına girebilir ve Assange'yi tutuklayabilir. Ancak sorunun diplomatik ilişkilerin kesilmesi ve elçilik binasına girerek Assange'ın tutuklanması şeklinde çözüme kavuşturulması, diplomatik imtiyaz ve ayrıcalıklar açısından risk taşımaktadır, bu nedenle de tercih edilebilir bir yöntem olarak görülmebilir. Ancak söz konusu riskin, İngiltere'nin bu yola başvurmayacağı anlamına gelmediğini belirtmek gerekir.

e. İngiltere'nin Fiilî Durum Karşısında Zor Kullanarak Elçiliğe Girmesi ve Diplomatik Sığınmayı Sonlandırması

Kabul eden devletin rızası olmaksızın gönderen devletin sığınma hakkı tanınması durumunda, 1961 Viyana Sözleşmesi'nin ihlâl edildiği gerekçesiyle misyona fiilî müdahalede bulunulması gündeme gelen diğer bir ihtimâldir. Böyle bir müdahalede bulunulup bulunulamayacağı sorusunun cevabı, hem 1961 Viyana Sözleşmesi'nde hem de *Tahran Rehinelere Davası* kararında verilmiş olup elçiliğe müdahalede bulunabilmek hukuken mümkün değildir. Şüphesiz kabul eden devletin rızası hilafına sığınma hakkı tanınması, 1961 Viyana Sözleşmesi'ni ihlâl etmektedir. Böyle bir durumda kabul eden devlet

elçiliğin diplomatik statüsünü kaldırarak elçiliğe girmek isteyebilir. Nitekim İngiliz basınında İngiltere'nin Elçilik binasına zorla girerek Assange'yi tutuklayacağı yönünde haberler yer almıştır.⁵³ Assange'a diplomatik sığınma hakkı tanınmadan önce İngiliz diplomatlar tarafından Ekvator'un başşehri Quito'da sunulduğu belirtilen diplomatik notada; İngiltere'de yürürlükte bulunan kurallar uyarınca elçilikte bulunan Assenge'nin tutuklanabilmesi için gereken tedbirleri alma haklarının bulunduğu; sorunun bu noktaya gelmesini arzu etmemekle beraber Assange olayının çözüme kavuşturulmaması hâlinde bu seçeneğin İngiltere bakımından açık olduğu yönünde ifadelere yer verildiği ifade edilmektedir. Ekvator'a yönelik bir tehdit olarak algılanabilecek bu nota, İngiltere'nin tek taraflı müdahalede bulunmayı başvurulabilir bir yol olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

İngiltere'nin bu tehdidi 1987 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren "Diplomatik ve Konsolosluk Alanları Kanunu" başlıklı düzenlemeden kaynaklanmaktadır.⁵⁴ Düzenlemede, diplomasi veya konsolosluk binası olarak kullanılan alanların, amaç dışı kullanılması veya Dışişleri Bakanlığının söz konusu binanın statüsüne ilişkin verdiği kabulü geri alması ya da gösterdiği rızadan vazgeçmesi hâlinde misyon binalarına tanınan imtiyaz ve dokunulmazlıkların kaldırılacağı hüküm altına alınmaktadır. Bununla birlikte bahse konu düzenleme, İngiliz polisinin elçiliğe zor kullanarak girmesi ve Assange'ı tutuklamasına iç hukuk açısından imkân sağlasa da yapılacak fiilî bir müdahale uluslararası hukuk açısından hukuka aykırı olacaktır. Bilindiği üzere 1961 Viyana Sözleşmesi madde 41(3); misyon binalarının, misyonun Sözleşme'de belirtilen görevleri veya diğer genel uluslararası hukuk kuralları veya gönderen ve kabul eden devlet arasında yürürlükte olan özel anlaşmalar ile bağdaşmayacak bir tarzda kullanılmayacağı hüküm altına almıştır. Ancak bu kuralın ihlâli, 22. maddede düzenlenen misyon binalarının dokunulmazlığını kaldırmamaktadır. Misyon, diğer bir devleti temsil etmekte olup ev sahibi devlet tarafından koruma altına alınmıştır.

53) Wikileaks: *Government Threatens to Take Julian Assange out of Ecuador's Embassy*, 15 August 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/wikileaks/9478896/Wikileaks-Government-threatens-to-take-Julian-Assange-out-of-Ecuador-embassy.html> (29.11.2013).

54) 17 Nisan 1984'te Londra'daki Libya Büyükelçiliği önünde dönemin Libya lideri Kaddafi aleyhine protesto yapan göstericilere elçilik binasından açılan ateş neticesinde on kişi yaralanmış ve bir polis memuru da hayatını kaybetmiştir. Olayın ardından İngiliz polisi tarafından kuşatma altına alınan elçiliğe zor kullanılarak girilmesi gündeme gelmiştir. Ancak elçilik binasının dokunulmazlığını dikkate alan İngiliz hükümeti, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesine ve elçilikte bulunanların ülkeden ayrılmasına karar vermiştir. Yaşanan bu krizin ardından 1961 ve 1963 Viyana Sözleşmeleri'ne yönelik muhtemel ihlâlleri önleyebilmek adına söz konusu kanunî düzenleme kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur. Metin için bkz. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1987/46> (29.11.2013).

Taraflar arasında çatışma söz konusu olsa dahi diplomatik misyonlara tanınan dokunulmazlık kalkmamaktadır.

Misyon binalarına tanınan dokunulmazlıkların rastgele kaldırılması ve elçiliklere girilmesi durumunda, özellikle aralarında ihtilaf bulunan ve ilişkileri kötü devletlerin ülkelerinde bulunan diplomasi temsilciliklerinin ve diplomatlarının görevlerini layıkıyla yerine getirmeleri imkânsızlaşacaktır. Nitekim İngiltere de elçilik binasına zorla gireceği yönündeki açıklamalarını sonradan tekrar etmemiştir. Bu durum, söz konusu seçeneğin uygulanabilir bir seçenek olarak görülmediği şeklinde de yorumlanabilir.

SONUÇ

Uluslararası hukuk açısından; diplomatik sığınma hakkını kabul eden ve sığınma hakkı tanınan kişilere güvenli geçiş sağlanmasını öngören bir kuraldan bahsetmek mümkün değildir. Sığınma hakkını bireysel bir hak olarak düzenleme konusunda çabalar olsa da, bu çabaların başarıya ulaştığını ve sığınma arayışındaki kişinin kendisine sığınma sağlanması şeklinde devlete karşı ileri sürebileceği bir hakka sahip olduğu söylenemez. Bu yönde genel kabul görmüş bir kuralın olmayışı, diplomatik sığınma uygulamasının meşru sayılmasına engel olmaktadır. Buna rağmen sığınma arayışındaki şahsın siyasî amaçlı bir soruşturmaya muhatap kaldığı, hayatı ve güvenliği tehdit altında olduğu dikkate alınarak insanî gerekçelerle yer yer bu yola başvurulduğu görülmektedir. Temel insan haklarını korumaya yönelik bir uygulama olarak ortaya çıkan diplomatik sığınma, kabul eden devletin iç işlerine müdahale şeklinde yorumlanmakta ve ilgili devletler arasında uyuşmazlıklara neden olmaktadır.

Tüm bu açıklamalar ışığında Assange'a diplomatik sığınma hakkı tanınması ve devamında yaşananlar açısından Assange lehine bir yorumda bulunmak mümkün gözükmemektedir. İsveç'in talebi üzerinde İngiltere tarafından bu ülkeye gönderilmesine engel olabilmek için Londra'daki Ekvator Büyükelçiliğine giderek sığınma talebinde bulunan Assange'a diplomatik sığınma hakkı tanınması, temsilciliklerin görev ve statüleriyle bağdaşmayacak bir surette kullanılmasının açıkça yasaklandığı 1961 tarihli Viyana Sözleşmesi kapsamında savunulabilir bir davranış değildir. Ancak bu durum, İngiltere'nin elçiliğin sahip olduğu diplomatik dokunulmazlığı ihlâl eder nitelikte tedbirler almasını da haklılaştırmamaktadır. Sözleşme'de diplomatik temsilciliklere tanınan dokunulmazlık, sığınma arayışındaki şahsın yakalanması amacıyla zor kullanmak suretiyle elçilik binalarına girilmesine izin vermemektedir. Misyonun sahip olduğu dokunulmazlık kendiliğinden ortadan kalkmadığı gibi dokunulmazlık tek taraflı bir şekilde de sonlandırılmaz. Herhangi bir istisna içermeyen bu kural, misyon binaları amaç ve görevleriyle bağdaşmayacak bir şekilde kullanılmış olsa da uygulanmaya de-

vam edecektir. Dolayısıyla kabul eden devletin temsilciliğe müdahale ederek sığınma olayını engellemesi veya sonlandırması söz konusu değildir. Öte taraftan diplomatik sığınmanın ülke devletinin egemenliğini ihlâl ettiği kabul edilmekle birlikte, bir devletin başka bir ülkedeki diplomasi temsilciliğine sığınan şahsı kural olarak ülke devletine teslim etme yükümlülüğü de bulunmamaktadır.

Ortaya çıkan bu çözümsüzlüğün her iki devlet açısından da kabul edilebilir bir durum olmadığı açıktır. Bir taraftan Ekvator, İngiltere'nin rıza ve onayı olmaksızın Assange'ın ülke dışına çıkarılmasını sağlayamamakta, diğer taraftan İngiltere fiili bir müdahalede bulunamadığı için mevcut durumu kabullenmek zorunda kalmaktadır. Mevcut uluslararası hukuk kuralları kapsamında bir çözüme ulaşmanın mümkün olmadığı dikkate alındığında, iki ülke arasındaki ilişkileri bozmasına izin vermeksizin sorunu müzakere yoluyla çözüme kavuşturmanın en makul yol olduğu görülmektedir. Aksi takdirde, Mindzenty örneğinde görüldüğü üzere, çözümsüzlüğe terk edilen sorun uzun yıllar devam edecek ve iki ülke arasındaki ilişkileri bozmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Aksar, Yusuf, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-I*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.
- Alleyne, R., *Wikileaks: Julian Assange Will Take Britain to the World Court*, Telegraph, 17 August 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/9482433/Wikileaks-Julian-Assange-will-take-Britain-to-the-World-Court.html> (29.11.2013).
- Den Heijer, Maarten, *Diplomatic Asylum and the Assange Case*, Leiden Journal of International Law, Cilt 26, Sayı 2, 2013, s. 399-425.
- Duxbury, Alison, *Assange and the Law of Diplomatic Relations*, Asil Insights, Cilt 16, Sayı 32, 2012.
- Fujita, Akiko, *Chen Guangcheng: Chinese Dissident Arrives US*, 19 May 2012, <http://abcnews.go.com/International/chen-guangcheng-chinese-dissident-arrives-us/story?id=16384545> (29.11.2013).
- Gören, Zafer, *Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı*, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt 10, 1993, s. 283-322.
- Kurbalija, Jovan, *The Assange Asylum Case: Possible Solutions and Probable Consequences*, <http://www.diplomacy.edu/blog/assange-asylum-case-possible-solutions-and-probable-consequences> (29.11.2013).
- Lewis, Paul, *Bradley Manning Given 35-Year Prison Term for Passing Files to WikiLeaks*, 21 August 2013, <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/21/bradley-manning-35-years-prison-wikileaks-sentence> (29.11.2013).
- Öztürk, Neva Övünç, *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2012, s. 187-228.
- Pazarıcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

- Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.
- Reçber, Kamuran, *Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku*, Dora Basım ve Yayın, Bursa, 2011.
- Rosenthal, Andrew, *Noriega Gives Himself up to U.S. Military*, 4 January, 1990, <http://www.nytimes.com/1990/01/04/world/noriega-s-surrender-overview-noriega-gives-himself-up-us-military-flown-florida.html?pagewanted=all&src=pm> (29.11.2013).
- Ulutaş, Ahmet, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2012.
- Värk, René, *Diplomatic Asylum: Theory, Practice and the Case of Julian Assange*, Proceedings of the Estonian Academy of Security Sciences, Sayı 11, 2012, s. 240-259.
- *Wikileaks: Government Threatens to Take Julian Assange out of Ecuador's Embassy*, 15 August 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/wikileaks/9478896/Wikileaks-Government-threatens-to-take-Julian-Assange-out-of-Ecuador-s-embassy.html> (29.11.2013).

ÖZET

Wikileaks'in kurucusu ve editörü Julian Paul Assange, 19 Haziran 2012 tarihinde Londra'da bulunan Ekvator Büyükelçiliğine girerek diplomatik sığınma talebinde bulunmuş ve bu isteği Ekvator tarafından kabul edilmiştir. İngiltere'nin kendisine diplomatik sığınma hakkı tanınmasına şiddetle karşı çıktığı ve elçilikten çıkarak ülkeden çıkmasına izin vermediği Assange, elçilikte kalmaya devam etmektedir. Uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber diplomatik sığınma, ilgili devletler arasında ihtilafa ve siyasî krizlere neden olduğu gibi uluslararası hukuk açısından da tartışmalı bir konudur. Çalışmada, Assange olayıyla birlikte tekrar uluslararası toplumun gündemine giren diplomatik sığınma kavramı, uluslararası hukuk açısından ele alınacaktır. Bu kapsamda; hakkında kovuşturma yürütülen bir şahsı koruma amacıyla herhangi bir devlet tarafından diplomatik sığınma hakkı tanınıp tanınmayacağı, tanındığı takdirde ülke devletinin hukuken hangi yollara başvurulabileceği ve sorunun nasıl çözüme kavuşturulabileceği ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sığınma, diplomatik sığınma, diplomatik ayrıcalıklar, uluslararası hukuk